

Бібліографія

1. Концепція державної регіональної політики: Затв. Указом Президента України № 341/2001 від 25.05.01.
2. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України за 2002 рік / Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, Київський центр Інституту Схід-Захід. – К., 2003. – 211 с.
3. Регіональна політика та місцеве самоврядування в Україні: законодавчі аспекти. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань 16 квітня 2003 р. / Кабінет Міністрів України. – К., 2003. – 62 с.
4. Соціальні індикатори рівня життя населення: Стат. збірник / Держкомстат України. – К, 2003. – 229 с.
5. Витрати і доходи домогосподарств у 2002 році: Стат. збірник / Держкомстат України. – К, 2003. – 450 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РІВНЕМ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

В.Я.БРИЧ

У статті поданий аналіз інформаційного забезпечення життєдіяльності суспільства. Наведені недоліки збору статистичних даних. На основі даних вибіркового опитування щодо рівня життя населення окремих регіонів наведені основні пріоритети соціальної політики на рівні області.

Ключові слова: зайнятість, рівень життя, вибіркові обстеження, соціальний моніторинг.

Порівняльна оцінка основних параметрів ринку праці та рівня життя населення окремих регіонів України засвідчує їх суттєві особливості, що обов'язково мають бути враховані при виборі шляхів, механізмів та напрямів удосконалення соціально-економічної політики як держави загалом, так і її регіонів.

Зокрема, існуюча статистика дозволяє зробити висновки щодо забезпечення населення лікарями, розміру середньомісячної

© Брич В. Я. – к.е.н., доцент Тернопільської академії народного господарства

номінальної заробітної плати, очікуваної тривалості життя при народженні, рівня зайнятості населення, середнього розміру призначених місячних пенсій і т.д.

Серед найважливіших показників, що характеризують окремі параметри якості життя населення, необхідно також назвати смертність населення на 1000 осіб, рівень зареєстрованого безробіття, чисельність засуджених на 100000 наявного населення, кількості самогубств на 1000 осіб тощо [5;212].

Ще менше офіційної інформації існує щодо характеристики складових рівня життя населення окремих регіонів.

Так, офіційна статистика в розрізі регіонів надає інформацію лише:

1) у сфері культури про:

- кількість відвідувань кіносеансів;
- кількість кіноустановок;
- забезпечення населення закладами культури;
- кількість закладів культури клубного типу та місць у них для глядачів;

- кількість бібліотек та місць у них...

2) у сфері освіти:

у тому числі:

дошкільної освіти:

- розподіл закладів за формами власності та типами;
- наявність місць, чисельність дітей;
- освітній рівень працівників;

загальноосвітньої:

- кількість закладів за основними групами;
- чисельність та випуск учнів тощо;
- вищої:
- прийом, чисельність та випуск студентів вузами різних

рівнів акредитації:

- перелік вузів і т.д.

3) у сфері охорони здоров'я:

- кількість закладів та лікарняних ліжок у них;
- кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів;
- кількість лікарів та середнього медичного персоналу;

4) у сфері соціального захисту населення:

- мережа закладів;
- працевлаштування інвалідів;
- будинки-інтернати;
- надання окремих видів соціальної допомоги.

Аналіз зазначеної інформації засвідчує відчутні відмінності щодо стану забезпечення рівня життя населення в окремих районах області.

але існує і багато спільних чинників. Зокрема, кіносеанси не відвідуються, дошкільні заклади освіти не працюють або через нестачу коштів на утримання, або через відсутність дітей, або через відсутність палива, електроенергії, водопостачання і т.д. Аналогічні проблеми існують і в інших сферах соціального обслуговування.

Інформаційним забезпеченням цієї грані життєдіяльності суспільства займаються, в основному, Державний комітет статистики, Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, Інститут стратегічних досліджень, Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України, які представляють ряд вчених, зокрема: Алимов О.М., Бандур С.І., Богиня Д.П., Геєць В.М., Горбатенко В.П., Долішній М.І., Куценко В.І., Лукинов І.І., Мандибура В.О та ін.

На жаль, наявної статистичної інформації замало для об'єктивного офіційного розрахунку синтетичного індексу рівня життя – індексу людського розвитку не тільки за окремими районами, але навіть в цілому по області. Тому головним завданням є знаходження додаткових методів отримання інформації. Одним із виходів ми бачимо в започаткуванні суцільного соціального моніторингу рівня життя населення.

Слід зазначити, що 2001 року Держкомстатом України спільно з Радою з вивчення продуктивних сил України були проведені оціночні розрахунки індексів людського розвитку за окремими областями України [3:32]. До речі, отримані показники повністю кореспондують з індексами інвестиційної привабливості регіонів України[7:16].

При розрахунку індексу людського розвитку були враховані показники демографічного розвитку, розвитку ринку праці, матеріального добробуту, умов проживання, стану та охорони здоров'я, освіти, соціального середовища, фінансування людського розвитку, екологічної ситуації.

Пошук реальних шляхів та механізмів підвищення рівня життя населення повинен спиратися на об'єктивну оцінку його основних параметрів. Але, сучасна статистична звітність надає можливість лише частково характеризувати окремі складові ринку праці та рівня життя. В багатьох випадках характеристика деяких елементів, на нашу думку, може бути представлена лише за допомогою додаткових методів дослідження, зокрема на основі методу репрезентативного вибіркового опитування респондентів.

До речі, що вибірккові обстеження, як метод додаткового статистичного аналізу, останнім часом все ширше застосовується в офіційній статистиці. Як зазначалося в матеріалах Держкомстату

України «Базова захищеність населення України»[6;233], наявна в Україні система збору соціальної інформації не може забезпечити інформаційні потреби суб'єктів економічної і соціальної політики. Доступні дані соціальної статистики формують односторонню та фрагментарну уяву про структуру суспільства, динаміку соціальних процесів, ступінь задоволення потреб різних категорій населення.

На наш погляд, не можна не погодитися з тим, що за умов демократичного розвитку держави економічна і соціальна політика має ґрунтуватися на системі науково обґрунтованих показників, що відображають об'єктивний стан суспільства і його суб'єктивний відбиток у громадській думці, який в своїй основі має стати соціальним моніторингом найбільш важливих процесів.

Досить сказати, що, починаючи з січня 1999 року, Держкомстатом України замість вибіркового обстеження сімейних бюджетів запроваджено принципово нове вибіркве обстеження умов життя домогосподарств України відповідно до «Програми реформування державної статистики на період до 2002 року», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 червня 1998 року № 971. Обстеження здійснюється на постійній основі, воно базується на загальноприйнятих міжнародних стандартах і відповідає сучасній соціо-демографічній та економічній ситуації в Україні.

Зазначимо, що аналогічні вибіркові дослідження домогосподарств з 1998 року провадяться у Російській Федерації, що значною мірою сприяє визначенню пріоритетних напрямів соціальної політики[4].

На жаль, офіційні обстеження домогосподарств стосуються, в основному, **самооцінки** населення щодо структури споживчих витрат, значення особистого підсобного господарства, структури доходів та джерел інших надходжень тощо[1].

У збірниках про витрати і доходи домогосподарств є лише декілька таблиць, що характеризують окремі регіони України. Зокрема, це стосується структури грошових витрат домогосподарств і структури їх грошових доходів та ресурсів, а також порівняння зведених ресурсів, витрат та доходів і споживання продуктів харчування. Але в зазначеному аналізі відсутні показники, які повною мірою характеризують рівень життя населення, в тому числі по районах області, які безумовно теж мають свої особливості.

У дуже загалом цікавих матеріалах Держкомстату України про базову захищеність населення повністю відсутній, на жаль, регіональний аспект (навіть на рівні областей), а також представлені матеріали, які лише частково характеризують окремі показники рівня життя населення. У цих матеріалах висвітлюються питання задоволення потреб в продуктах харчування, в оплаті житла, в

медичному обслуговуванні, в придбанні одягу. Йдеться й про ставлення населення до проблеми захищеності доходу, в тому числі до реалізації права на отримання пільг, захищеності професійних вмінь, забезпечення безпеки ринку праці та гарантії зайнятості, безпеки умов праці та гарантії волевиявлення.

Про необхідність (для повноцінної оцінки рівня життя населення) доповнення наявної статистичної інформації матеріалами соціологічних спостережень самооцінки населення свідчать висновки наукового дослідження, проведеного Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України щодо визначення та створення мінімального набору показників, що характеризують рівень життя населення.

Принциповим положенням цього звіту є те, що він обґрунтовує безумовну необхідність використання при оцінці рівня життя населення двох взаємодоповнюючих блоків, що складаються із статистичних показників – даних державної або відомчої статистичної звітності, які отримані переважно із документальних офіційних джерел, достовірність яких юридично гарантована, і соціологічних показників, що узагальнюють самооцінку респондентів (опитуваних) щодо наявності та рівня об'єктів, явищ та процесів.

Враховуючи повну відсутність офіційної інформації про рівень життя населення за окремими параметрами та регіонами області, а також досвід проведення вибіркового обстеження населення, що останнім часом з успіхом починає здійснювати Держкомстат України, нами пропонується проводити регулярно репрезентативне вибіркове обстеження всіх регіонів конкретної області щодо оцінки основних параметрів рівня життя населення.

Незважаючи на його велику трудоемність, саме таке дослідження (за своєю повноцінністю та репрезентативністю) має, на нашу думку, започаткувати суцільний соціальний моніторинг рівня життя населення окремих регіонів України.

В основу опитування має бути покладено 13 провідних параметрів (які за головними причинами поділені ще на 81 чинник) зміни рівня життя в трансформаційному суспільстві. А саме:

- 1) зростання смертності населення (як узагальнюючий показник демографічної стабільності та рівня життя);
- 2) недостатній рівень грошових доходів (базовий показник добробуту);
- 3) збільшення кількості людей, які живуть за межею бідності (характеристика рівня бідності);
- 4) зменшення доступу населення до закладів освіти (характеристика рівня відтворення якісного потенціалу населення);
- 5) погіршення медичного обслуговування (зниження рівня охорони

здоров'я);

- 6) недостатній рівень споживання (який засвідчує низьку якість відтворення фізичного стану населення);
- 7) проблеми з побутовим обслуговуванням (що свідчать про низьку якість задоволення побутових потреб);
- 8) проблема працевлаштування (яка засвідчує низьку якість використання трудового потенціалу);
- 9) погіршення умов праці (що свідчить про недостатню якість роботи);
- 10) погане забезпечення житлом та комунальними послугами (основний показник рівня забезпечення житлових потреб);
- 11) зростання злочинності (що свідчить про низьку якість життєвого середовища);
- 12) проблеми з транспортом і зв'язком (які визначають якість комунікаційного обслуговування);
- 13) екологічні проблеми (що характеризує якість життєвого середовища).

За результатами проведеного вибіркового обстеження можна зробити висновок про те, що жителі окремого регіону вважають найважливішою проблемою забезпечення рівня життя населення.

Необхідно зазначити, що в умовах ринкової економіки достатній рівень грошових доходів дозволяє забезпечити особі якісні умови життя практично за усіма параметрами. Навіть екологічні проблеми та зростання злочинності при достатніх грошових доходах можна подолати шляхом зміни місця проживання або шляхом застосування належних індивідуальних засобів.

Не менш важливою проблемою є працевлаштування, тому що отримання підходящої роботи, є основним джерелом забезпечення достатніх грошових доходів.

Похідними від двох перших є скорочення смертності населення та кількості людей, які живуть за межею бідності, а також поліпшення медичного обслуговування та зменшення злочинності.

Узагальнюючи підсумки вибіркового опитування щодо оцінки рівня життя населення окремих регіонів, на наш погляд, дадуть можливість сформулювати основні пріоритети соціальної політики, які мають бути забезпечені в найближчій перспективі на рівні області. Зокрема, це стосується:

1. Забезпечення достатнього рівня грошових доходів населення, що передбачає не тільки погашення заборгованості із заробітної плати та соціальної допомоги, але й розробку програми пошуку і розвитку пріоритетних галузей економіки за рахунок створення умов для залучення інвестицій, розвитку підприємництва і т.д.

2. Вирішення проблем зайнятості та працевлаштування, повинно

спиратися на регіональну програму зайнятості населення, яка має будуватися не лише на потребі максимального використання трудових ресурсів та враховувати демографічні і виробничі особливості регіонів, а й стати продовженням програми розвитку пріоритетних галузей економіки.

3. Забезпечення скорочення смертності населення та поліпшення медичного обслуговування мають передбачати не лише підвищення загального рівня життя, як однієї з основних, базових умов подовження продуктивного життя населення, а й використання сучасних механізмів соціального захисту населення шляхом ефективного запровадження всіх видів соціального страхування (в тому числі медичного).

4. Подолання бідності передбачає зменшення числа людей, які живуть за межею бідності не тільки шляхом запровадження всього комплексу заходів, що пов'язані із забезпеченням здійснення попередніх напрямків соціальної політики, але й розробку регіональної програми подолання бідності, яка має враховувати необхідність запровадження адресної допомоги малозабезпеченим, а також створення притулків для одиноких та бездомних громадян, особливо престарілих та дітей (в тому числі і за рахунок спонсорської та меценатської допомоги, яка повинна належним чином стимулюватися).

Бібліографія

1. Витрати і доходи домогосподарств у IV кварталі 2000 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) / Статистичний бюлетень. – К.: Держкомстат України, 2001.
2. Визначення та створення мінімального набору показників, що характеризують якість життя населення (Звіт про науково-дослідну роботу УДК 316.33:321; 316.33:34; 316.33:32 КП, № держреєстрації 0199Г003715) / Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України. – Київ, 2000.
3. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України. – К.: Держкомстат України, РПВПС України, 2001.
4. Мониторинг социально-экономического потенциала семей. – Москва: Всероссийский центр уровня жизни, 1998. – 143с.
5. Соціальні індикатори рівня життя населення / Стат. Збірник. – К.: Держкомстат України, 2000. – 240с.
6. Статистичний бюлетень. – К.: Держкомстат України, 2001.
7. Україна - 2000. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. – Київ: Інститут реформ, 2001. – 138с.